

Odgovor novinaru Marinku Čuliću

KAKO IZNOVA UBITI FRATRE?

Jugoslavenski revolucionar, jugoslavenski novinar i jedno pismo iz resavske škole

► Piše: Zvonko Pandžić

U *Novostima** (br. 671.), listu *Srpskog narodnog vijeća* u Hrvatskoj, pod naslovom »Himna NOB-a« Marinko Čulić piše sljedeće rečenice: »Negdje polovicom Drugog svjetskog rata gvardijan franjevačkog samostana u Širokom Brijegu poslao je pismo Anti Paveliću u kojem predlaže da se stanovništvo Dalmacije raseli u istočnu Bosnu i druge dijelove NDH. Obrazlaže to masovnim partizanskim ustankom u dalmatinskom kraju, zbog kojeg nigdje više "ne bi smjelo biti tri Dalmatinca zajedno, jer ukoliko se to ne učini, Dalmatinci će kao izrodi hrvatskog naroda dovesti do propasti NDH". Pismo s ovim drastičnim demografskim preporukama nikada nije stiglo Paveliću, jer su ga zajedno s ostalom poštom koja je poslana iz Širokog Brijega u Mostar zaplijenili borci Treće dalmatinske brigade, koji su tada vodili teške borbe u Hercegovini. O pismu i njegovom sadržaju saznajemo tek danas, iz knjige sjećanja epski poznatog partizanskog komandanta Vicka Krstulovića (1905. – 1988.) *Memoari jugoslavenskog revolucionara*, koja je čekala na objavljivanje puna tri desetljeća.«

Čulić se, naravno, nije potrudio provjeriti postoji li to pismo uopće (iako veli da je u e-mail korespondenciji s Krstulovićevim sinom Vladimirovom), tko ga je, gdje i kada arhivirao

ili pak 70 godina čuvao. Dovoljno mu je bilo to pročitati kod Krstulovića, odnosno kod njegovog »ghostwritera«, da bi sadržaj primio zdravo za gotovo. Naravno, to se pismo i suviše dobro uklopilo u njegov svjetonazor.

**NOVOSTI
HOBOCIJA**

Posumnjao sam u postojanje toga pisma već zbog samoga sadržaja. Kao prvo, nepojmljivo je da bi jedan Hercegovac, k tome i fratar, u službenoj prepisci Dalmatince paušalno nazivao izrodima! Tako je bilo onda, a tako je i danas! Zašto? Zato što su hercegovački Hrvati još od stvaranja suvremene hrvatske nacije za vrijeme ilirskog pokreta zavičajno podrijetlo (Dalmatinac, Hercegovac, Bosanac, Slavonac, Zagorac, itd.) držali varijablama dočim je jedina konstanta za njih bila i ostala Hrvat s krajnjim ciljem stvaranja hrvatske države. Konačno, jedino u pretpostavljenom zajedništvu svih zavičajnih tradicija moglo se sanjati o državnoj nezavisnosti, a uska suradnja Hercegovaca i Dalmatinaca, zajednička hajdučka i antiturska borba, imala je već stoljetnu tradiciju. Iz te tradicije rezultira i »sveto ime Hajduk«, koji je dobio ime, usput budi rečeno, poglavito po

glasovitom hercegovačkom hajduku Andriji Šimiću kojeg su tisuće Splitskana dočekale u Splitu kada se vraćao s tridesetogodišnje robije u Koprnu. Izrodom bi tko možda nazvao kakvog autonomaša koji je bio (ili ostao) na strani Talijanâ ili srpskog kralja Aleksandra Posljednjeg, a protiv svojih hrvatski usmjerenih narodnjaka, moguće i splitske i trogirke četnike iz splitskog četničkog bataljuna (1940. – 1943.). Ali tako nazvati sve Dalmatince, i to bez ikakve ograde, ne samo da je nepojmljivo za Hercegovca nego je i očividno glupo i poglavito odveć prozirno jer izravno upućuje na kuhinju iz koje to »pismo« dolazi.

Ipak, pokušao sam ući u trag tom pismu, svim svojim dvojabama unatoč. Ne spominje ga Joža Horvat u agitpropovskim *Dokumentima* (1946.), a ni mason Viktor Novak (*Magnum crimen*, 1948.), iako bi obojici kao i agitpropu takvo jedno pismo bilo i te kako dobrodošlo da potkrijepe svoje poznate teze o »zločinačkoj aktivnosti jednog dijela katoličkog klera«. Jednostavno rečeno, iako »epski« Vicko Krstulović (ili njegov »ghostwriter«) spominje to gvardijanovo pismo, nitko ga do danas nije vidio pa najvjerojatnije nikada i nije bilo napisano.

No, možemo i na drugi način provjeriti je li to pismo postojalo.

* Tjednik *Novosti* nije htio objaviti ovaj ispravak!

Tko je, naime, bio gvardijan franjevačkog samostana sredinom 1943. na Širokom Brijegu? Do rujna te godine, dakle u vrijeme (fingiranog) nastanka pisma, to je bio fra Bože Bubalo. Njega je narodna vlast poslije rata bez suda zatočila u Ljubuškom, dva ga puta 1946. noću izvodila na fiktivno strijeljanje, sve dok nije duševno posve skrahirao. Tada su ga pustili bez presude! Desetljećima je bolovao i umro 1987. Ni to ni neko drugo pismo »islednici« mu nisu nabijali na nos, kao ni desetcima drugih fratara koji su robijali u Zenici sve do 80-ih godina prošloga stoljeća. Da ga je bilo, zacijelo fra Bože ne bi bio »samo fiktivno« strijeljan.

Od rujna 1943. do ubojstva u veljači 1945. gvardijan je na Širokom Brijegu bio fra Andrija Jelčić, nekoliko mjeseci kao vikar (zamjenik gvardijana), a potom i službeno kao

gvardijan. On je sa sedmoricom drugih fratara iz franjevačke hidrocenrale na rijeci Lištici odveden u pravcu Posušja i Imotskog (tj. *via Spalato*) i svi su pobijeni. Gdje, ni danas nije jasno. Krstulović je, kao najviši partijski dužnosnik na terenu, sigurno znao za ubojstvo gvardijana Jelčića sa Širokog Brijega, kao i drugih fratara (dvojica su bila iz moje uže obitelji). Konačno, u to je vrijeme bio u Hercegovini. Ako Krstulovićev sin Vladimir, kao urednik očeve knjige, ne pokaže to pismo, osobno ću zaključiti da je njegov otac bio izravno uključen u ta masovna ubojstva jer je očito znao za smrt gvardijana sa Širokog Brijega fra Andrije Jelčića i njegovih drugova objavljujući, kao jedini, iako posmrtno, smrtonosnu optužnicu u obliku fingirana pisma širokobriješkoga gvardijana. Osim toga, nedvojbeno je da su ih upravo njegovi partizani (kao najodgovornije

političke osobe na terenu svih partijskih jedinica u operacijama Široki Brijeg i Mostar) odveli i pogubili. Ne mogu tvrditi da je on osobno izdao takvo naređenje jer suviše je, naime, zapovjednika VIII. korpusa bilo žedno fratarske krvi, ali Krstulović zacijelo referira ono što je po tradiciji »resavske škole« fabricirala Ozna ili on sam da gvardijan na Širokom, biva, mrzi Dalmatince i surađuje s Pavelićem pa tko će reći da nije zaslužio smrt!? A da bi Krstulović i(li) Ozna »zabacili trag« o tome kako su pogubili gvardijana sa Širokog Brijega i njegovu braću, ne spominju mu ime te fabuliraju o borbama Treće dalmatinske brigade oko Širokog

Brijega (na putu Široki Brijeg – Mostar) sredinom 1943. Treća dalmatinska tada je (sredinom 1943.) bila sjeverno od Mostara (bitka na Neretvi), prešla Neretvu i dospjela do Nevesinja.

Vrhovni štab ju je nakon toga reformirao zbog navodnih ili stvarnih pogrešaka. Usput, do veljače 1945. partizani nisu uspjeli presjeći cestu Široki Brijeg – Mostar, a ne da bi tu Treća brigada uopće mogla zaplijeniti spomenuto pismo. To su mogli nakratko učiniti tek na putu od Mostara za Sarajevo za vrijeme bitke na Neretvi 1943. Cestu su Nijemci potom branili do travnja 1945. radi izvlačenja svoje vojske preko Dubrovnika, Mostara i Sarajeva prema Zagrebu i Austriji. Iz istoga su razloga, naravno, mjesecima branili i Široki Brijeg kao dominantnu kotu, a ne kao franjevački samostan.

Upravo za krvavih dana početkom veljače 1945. u Hercegovini je, kako rekoh, boravio Vicko Krstulović i to kao »najviši partijski dužnosnik iz Hrvatske« zajedno s Avdom Humom iz Bosne i Hercegovine. Fotografirani su na glavnoj

bini na mitingu u Mostaru u povodu »oslobođenja« grada, nekoliko dana nakon što su ubijeni franjevci sa Širokog Brijega i iz Mostara. Posljednji su (njih sedam) jednostavno bili povezani žicom i bačeni u nabujalu Neretvu. Gvardijana Jelčića, kao i drugih 65 fratara u Hercegovini, ubila je partizanska i jugoslavenska ruka, a preostali su uhićeni i poslani na robiju. Brojni svećenici nastradaše i u Dalmaciji. Pobio ih je uglavnom VIII. korpus NOVJ-a, a o bezbrojnim ubojstvima civila ovdje ne govorim. Ponešto o tim »devijacijama« VIII. korpusa kao i svojoj ulozi u tim događajima mogao je Krstulović zapisati u svojim revolucionarnim memoarima, a ne, u streljačkom stroju s Marinkom Čulićem, iznova strijeljati gvardijana Jelčića i njegove drugove.

Ne iznenađuje što novinar Čulić ne dovodi u sumnju štivo Vicka Krstulovića. On i danas uopće ne krije da još uvijek sanja o jugoslavenstvu i bratstvojedinstvenoj srpsko-hrvatskoj vojnoj doktrini u kojoj za tamo neke Hercegovce, a moguće i za »ruralne Dalmatince« (sve odreda integralistički Hrvati) mjesta ne može biti. Naravno da ne može, oni su stajali na putu i kraljevsko-jugoslavenskoj i komunističko-jugoslavenskoj ideologiji, koju su jednom zauvijek, u zajedništvu sa svim domoljubnim Hrvatima, porazili i uništili. Upravo to smeta Čuliću. Stoga on i hvali dalmatinske partizane i Vicka Krstulovića. Udarili su, koje li etike, biva po svojim, po fratrima ili ustašama, posve je svejedno, a to da je bio zalog uspjeha oružanog komunističko-projugoslavenskog i srpsko-hrvatskoga bratstva i jedinstva. *Quod erat demonstrandum.*

Budući da Čulić nigdje u Hrvatskoj ne nalazi javnu podršku za restituciju Jugoslavije i propale ideologije, a svi normalni ljudi odavno znaju da je sve to zauvijek prohujalo s vihorom, poziva se na osuđenog »pretvorberaša« Danijela Ivina nazvavši ga ulički povjesničarom. I taj bi,

Marinko Čulić i Krstulovićev sin Vladimir govore o navodnom pismu širokobriješkog gvardijana protiv Dalmatinaca, ali ga ne pokazuju. Što se može zaključiti?

Vicko Krstulović (desno) u društvu s pjesnikom Vladimirom Nazorom

poput Čulića, danas htio da su žrtve franjevaca i stotina tisuća Hrvata manje vrijedne od žrtava koje su pale za komunizam i svjetsku revoluciju, za staljinizam i jugoslavenstvo raznih boja pa da stoga valja zabraniti državno sjećanje na hrvatske žrtve. *Viribus unitis* Čulić i Ivin nastoje trenutno podzemnim akcijama da »zabrana sjećanja na hrvatske žrtve« (*vetitum est eos memoria tenere*) postane i službenom politikom Milanovićeve vlade.

Naposljetku, pročitao sam negdje da je Marinko Čulić nekoć bio u službi KOS-a. Ne vjerujem u to jer njega nitko nikada nije trebao zavrbovati. Čovjek koji je i danas uvjeren u ispravnost ideologije davno crknutoga jugoslavenstva morao je, poput Vicka Krstulovića, u svojoj mladosti biti još rigidniji skojevac i pobornik partijske (i autonomaško-jugoslavenske) linije revolucionarnog prava

nego li danas. Čulić je stoga svojedobno, u najboljem slučaju, mogao unutar uskoga kruga svojih partijskih istomišljenika »isledivati«, tj. prosuđivati tko je od njih trockist, maoist, anarholiberal i sl., što KOS-u nije moglo biti od velike koristi. Za sve druge ljude, za koje se u prvom redu zanimao KOS, dakle za posve normalne Dalmatince i Hercegovce koji u velikoj većini nisu voljeli ni Jugoslaviju ni Partiju ni vrhovnoga komandanta, a ni slavili četrdesetu obljetnicu na čelu Partije i osamdesetu obljetnicu njegova života, Čulić je jednostavno bio apsolutna kontraindikacija! Gdje bi se on pojavio, normalni bi dečki, ne dvojim, migom jedan drugomu signalizirali ono što i danas vrijedi: *cave canem!*

Krstulović je opet starija priča, ali iste autonomaške i protuhrvatske orijentacije. Dok sam u Splitu išao u školu, od nekih sam ljudi čuo

da on i nije bio tako loš čovjek, da je svakako bio bolji od Baje, samo eto malo nagao i ograničenih vidika. Navodno je mogao ubiti i osuditi daleko više ljudi nego li je to stvarno učinio. Vjerojatno, iako je na tisuće ljudi pogubljeno u Dalmaciji 1945. i 1946, dakako bez suda i sudišta, ali naravno ne bez njegova znanja. Njegova nekrofilnska i morbidna uredba o prekapanju neprijateljskih grobišta i govor protiv Crkve iz 1952. pokazuju što može od jednoga čovjeka »učiniti nepopravljiva autonomaška tradicija integralističkog jugoslavenstva i partizanska (staljinistička) svirepost«. Komunistička ideja besklasnoga društva tu je manje važna. Naime, već mi je kao školarcu djed pojasnio što su to komunizam i jugoslavenstvo: oboje su manje-više nastranost i bolest, međutim, komunizam je izlječiv. Mladići kada odrastu i opamete se, prebole komunizam kao i ospice. Jugoslavenstvo je, pak, daleko opasnije jer je neizlječivo, ono će tek s vremenom polako izumrijeti.

Tu teoriju moga djeda potvrđuju tvrdokorni Jugoslaveni Krstulović i Čulić. U njihovoj nastranoj i propaloj ideologiji autonomaškog i bratsvojedinstvenog srpsko-hrvatskog jugoslavenstva i oružanog bratstva pod simbolom zvijezde petokrake svako je ubojstvo predmnijevanog neprijatelja, pa tako i gvardijana sa Širokoga Brijega, nalazilo svoje teorijsko opravdanje, kako onda tako i danas. Ljudsko dostojanstvo ta kolektivistička ideologija nije poznavala pa u tome ne zaostaje za fašizmom. Krstulović je, doduše, već odavno mrtav, ali njegove ideologijske aveti masovnih smaknuća još uvijek budi i još jedno vrijeme buditi će Marinko Čulić pa makar to bilo, u nedostatku boljih argumenata, a hineći pravičnost, uz pomoć pisama resavske provenijencije. ✍

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesna« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subrača«,
VI., 1 (10), Široki Brijeg, 2013.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
BiH: Kard. Stepinca 14
88220 Široki Brijeg
HR: Humac 1, p. p. 1, 20352 Vid

Veza:
tel.: (039) 700-325
faks: (039) 700-326
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR;
4,25 CHF; 6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN;
EU 7,5 EUR; CH 8,50 CHF;
SAD 13 USD; Canada 13 CAD

Zastupništvo, distribucija, pretplate:
Ihtis, Zrinskih i Frankopana 22,
88000 Mostar; mob.: 063-837-002;
e-adresa: udругaihtis@gmail.com

Računi samo za pretplate (računi za dobrovoljni prilog na zadnjoj korici):
BiH (Ihtis Mostar): ProCredit Bank
d.d. Sarajevo, poslovnica Mostar –
1941053316700142
HR (Tihomir Čule): ZaBa, poslovnica
Metković – 2360000-3610872394
INOZEMSTVO: IBAN: BA39 1941
0533 1670 1209; SWIFT CODE:
MEBBBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Svaki izlazak ovoga našega glasila prava je radost. Čovjek prepoznaje da u društvu nastavljaju živjeti snage kojima je do istine, pravde, života domovine s obiju strana granice. Valja to znati u ova vremena krize kada nas nastoje zbuniti s raznih strana.

Neokomunistička vlast u Hrvatskoj nastavlja svojim putem dok na mnogim poljima društvenog života nastoji vratiti povijesni kotač u neka druga vremena. Događa se to i na polju ubijenih u Drugom svjetskom ratu i poraču te u 45 godina bezdušne komunističke vladavine. Između ostaloga, zatvaraju Ured za pronalaženje, obilježavanje i održavanje grobova žrtava komunističkih zločina nakon Drugoga svjetskog rata. Poručuju da postoji samo njihova istina i ništa više. Umjesto toga, morali bi se sjetiti pomirbe iz devedesetih godina prošloga stoljeća, onih godina kada smo morali ratovati za svoju slobodu. U svojim smo glavama nosili različite poglede na život, ali i istu ljubav prema slobodi i domovini. Zbog toga smo pobijedili.

Ovdje na Širokom Brijegu Povjerenstvo za obilježavanje i uređivanje grobišta iz Drugoga svjetskog rata i porača te Vicepostulatura postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača« misle drukčije od hrvatskih vlasti s obiju strana granice. Brinu se da ubijeni i nedostojno pokopani nađu svoje mirno posljednje počivalište. Tako smo nakon izlaska prošloga broja

ovoga našega glasila u mjesnom groblju Mekovac pokopali 42 žrtve iz Drugoga svjetskog rata i porača. Ima tu Nijemaca, ustaša, domobrana, partizana, civila i franjevaca. Pokušali smo barem nekima, jer je za sve preskupo, s pomoću DNK analize vratiti i ime i prezime, ali samo je 14 uzoraka dalo potvrđan ishod. To opet ne odgovara uzorcima onih koji traže nekoga svoga. No, nije nam žao. Učinili smo sve što je u našoj trenutnoj moći. Kostri smo im odvojeno položili u limene sandučice, stavili na njih oznake gdje su točno pronađene i položili u zajedničku općinsku grobnicu. Namjeravamo u do gledno vrijeme sagraditi i odgovarajuću kosturnicu. Sve ih poštujemo i odnosimo se prema njima ljudski. Bez pomirbe nema nam zajedničke budućnosti.

Iako za sada nismo s pomoću DNK analize uspjeli pronaći franjevca među spomenutim ubijenima na Širokom Brijegu, nastavlja se potraga za posmrtnim ostacima naše ubijene braće. Trenutno je u tijeku DNK analiza ubijenih na Tomića njivi u Ljubuškom. Nadam se da će biti gotova do izlaska sljedećeg broja našega glasila, a možda će čak dotle biti i pokopani. Ipak, brzina nije važna, važno je da nastavljamo zacrtanim putem.

Nema nam druge nego osloniti se na same sebe jer je društvo oko nas podbacilo. Ali, Bog je s nama i zbog toga je pobjeda naša.

Mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Glas o mučeništvu	42
Podsjetnik	15	Glas o znakovima	46
Povijesne okolnosti	19	Pobijeni	47
Povjerenstva	28	Djela pobijenih	53
Stratišta	30	Odjek u umjetnosti	54
Istraživanja	32	Razgovor	56